

Pios erindringer

(Bearbejdning efter Jens Engbergs kildesamling "Louis Pio og Slaget på Fælleden, 1974)

Louis Pio: Erindringer fra Redaktionskontoret og Fængslet, 1877

Dagbladets stiftelse og fængslingen.

Efter utrolige anstrengelser og forhandlinger, der varede næsten en hel måned, lykkedes det Brix og mig at få en kontrakt oprettet med to andre mænd, hvorefter disse skulde tilskyde de nødvendige penge til udgivelsen af "Socialisten" som dagblad fra april 1872. Da imidlertid pengemidlerne var temmelig ubetydelige og da der oven i købet måtte lånes den nye bogtrykker 1000 kroner, så fulgte det af sig selv, at udbredelsen af bladet måtte drives hurtigt fremad, hvis udgivelsen skulle kunne holdes gående.

Alle tegn tydede i øvrigt på en stærk fremgang. Foreningen havde omsider valgt sig en bestyrelse, nemlig Brix som sekretær, Geleff som kasserer og mig som formand ("stormester"). Et fast og temmelig smukt lokale havde vi fået i Kirkestræde, hvor der næsten holdtes møder og foredrag hver aften, og sektioner oprettedes rask rundt om i provinserne, navnlig Jylland.

Da udbrød pludselig murerstrejken. Det er ofte fortalt, at jeg var den egentlige ophavsmand til den, men dette er, som så meget andet, grundløs usandhed. Strejken havde været i gære i lange tider og var navnlig blevet forberedt under mit ophold i udlandet. Da jeg kom hjem, fik jeg snart kundskab om sagernes stilling gennem vore meningsfæller i faget, men jeg afholdt mig principmæssigt fra enhver indblanding i fagets indre anliggender, hvorimod vort blad ganske vist var det første, der meddelte, at 400 murersvende havde vedtaget at forkorte arbejdstiden med en time daglig, ligesom jeg, da strejken var udbrudt, af al magt bestræbte mig for at hjælpe på den ved at foranstalte indsamlinger, holde møder og skrive artikler.

Strejken gav naturligvis et forøget liv i foreningen. Der afholdtes koncerter til indtægt for skruen¹, der digtedes sange, og der rettedes omsider en stærk opfordring til mig som formand for partiet om at foranstalte et massemøde på Fælleden. Efter at jeg i nogen tid havde vægret mig på grund af det kolde vejrlig, gik jeg omsider ind på planen og torsdagen den 2. maj fremkom indbydelsen på bladets forside, ledsaget af artiklen "Målet er fuldt".

For enhver, der var bekendt med den måde, hvorpå vi i den seneste tid var blevet chikaneret af

¹ Ordet skrue, er en anden betegnelse for strejke. Strejker blev kaldt for skrue, idet arbejderne på skift nedlagde arbejdet på forskellige virksomheder. På den måde, kunne de der arbejdede støtte de strejkende økonomisk

autoriteterne, såvel som af pressen og de forskellige storborgere, måtte artiklen stå som en berettiget udtalelse af, at det var den høje tid for alle arbejdere til at organisere sig, hvis de ikke ville helt undertrykkes. Men autoriteterne opfattede sagen anderledes. Jeg skal ikke her gå nærmere ind på at undersøge, hvad det var for grunde, der bevægede specielt politidirektør Crone til at spille "general" ved den nævnte lejlighed - jeg håber som sagt senere at kunne give en fyldigere fremstilling af autoriteternes sande motiver, - men sikkert er det i alt fald, at hr. Crone umuligt kunne være uvidende om, hvor lidet farligt et møde, som det bebudede, ville blive for den offentlige sikkerhed. Han forbød det ikke desto mindre. Plakater blev slået op på gadehjørnerne for at advare publikum, og nedlægge forbud mod alle fremtidige møder, hvortil der indvarsledes af "Internationales" bestyrelse. En mere grov fornærmelse end denne ville selv hr. Klein² ikke kunne have fundet på. Kl. 12 lørdag middag indfandt hr. assistent Thalbitzer sig med et par betjente for at oplæse forbuddet, han befandt sig øjensynligt ikke vel ved at skulle ind i "oprørernes" hovedkvarter. Forbuddet påhørtes i tavshed.

I den diskussion, som nu påfulgte om forholdsreglerne fra vor side, stemte Mundberg, Geleff og Brix for at søge forbuddet hævet ved henvendelse til kronprinsen, som den gang var regent. Jeg anså det for frugtesløst, men gav omsider min billigelse. Geleff og Mundberg var derefter først hos kronprinsen, der viste dem til justitsministeren, og denne henviste dem efter en længere samtale til politidirektøren, der kun smurte dem om munden med nogle løfter om engang senere muligvis at ville give tilladelsen. Der påfulgte nu en fornyet rådslagning, samtidig med at jeg skrev artiklen til søndagsnummeret. Jeg kunne derfor kun ved enkelte sætninger deltage i diskussionen, der gav det udfald, at mødet bestemtes, idet Brix og jeg var for det, Geleff neutral og Mundberg imod det. Omsider havde jeg artiklen færdig og forlod kontoret for at gå til forsamling i lokalet i Kirkestræde. Efter den tidligere bestemmelse skulle jeg denne aften have holdt foredrag for medlemmerne af foreningen med familier, men omstændighederne gav mødet en hel anden karakter. Arbejderne i København var i højeste grad forbitrede over forbuddet, de havde revet plakater ned næsten overalt og var bestemte på at møde om søndagen. Der var endnu flere udenfor på gaden i Kirkestræde end oppe i salen og navnlig var politiet stærkt repræsenteret. Det stod øjensynligt og lyttede efter udtalelserne, som tydeligt kunne høres ned på gaden gennem de åbne vinduer.

Salen og de tilstødende værelser var tæt pakkede af arbejdere og enkelte spioner. Jeg oplæste Crones "proklamation" med randbemærkninger, erklærede forbuddet mod fremtidige møder for ulovligt, og da jeg slutteligt meddelte, at bestyrelsen ikke fandt sig foranlediget til at tilbagekalde

² Klein var på daværende tidspunkt justitsminister.

eller aflyse mødet, så hilstes denne udtalelse med et tusindstemmigt bifaldsråb. Med undtagelse af Mundberg sluttede alle talerne sig til denne bestemmelse.

Da klokken omtrent var 12 og jeg beredte mig til at gå hjem, udbredte det rygte sig, at der holdt en lukket droske med politi ved enden af gaden, og at bestyrelsen skulle arresteres. Om end skønt jeg ikke troede det, ville dog forsamlingen absolut følge med til trykkeriet, hvor jeg havde boet den sidste måned for at påse trykningen af bladet. Geleff og jeg ledsagedes altså til porten i Ravnsborgsgade af mellem 2 og 300 meningsfæller, hvorefter Geleff gik hjem og jeg først op i trykkeriet og derefter i seng i kontorværelset, der lå på den modsatte side af gangen.

Omtrent klokken 1 blev jeg vækket af en stærk banken på døren. Jeg sprang op og spurgte, hvem det var. "I lovens navn! " - den sædvanlige frase, - "det er politiet, hr. løjtnant," lød så vidt jeg erindrer hr. Korns stemme udenfor. Jeg tog noget tøj på og lukkede op. Gangen var godt besat og gården ligeledes, på trykkeriet var der et par stykker, hvoraf den ene, politibetjent Lund, stod i døren til gangen. Bogtrykker Henriksen kom ud, da jeg, der hurtigt var rejsefærdig, gik ned ad trapperne. "Bladet er beslaglagt", sagde han, "det kommer ikke ud i morgen. Skal jeg trykke videre?" - "Ja, naturligvis," svarede jeg, der straks indså fejlen fra politiets side. Bladet var dengang lige kommet i pressen. Vagten forblev på trykkeriet.

Turen gik først til Geleff, der også vækkedes af en dyb søvn. Vi steg ind i en droske og kørte til "kammeret". En times tid efter indbragtes Brix. Han havde opdaget politiet udenfor sin gadedør og benyttede lejligheden til i ro og mag at brænde en del manuskripter og breve, medens betjentene ledte efter vægteren. Vi tilbragte natten sovende på bænke i salen og blev endelig om morgenen efter ordre af hr. inspektør Hertz ført over i "Tivoli"³ og sat i tre celler ved siden af hverandre.

Det er jo ikke meningen med disse blade at skrive vor fængselshistorie, jeg søger kun foreløbig at gendrive de urigtige meninger eller rettere løgne, der er udspremt om enkelte faktiske forhold. Fra fængslet skal jeg derfor indskrænke mig til at fortælle en enkelt meget omtalt episode, nemlig den om min hemmelige postillon⁴, barber-drengen.

I et fængsel kan man blive barberet af "fængselsbarberen", og et par måneder efter min fængsling fandt jeg på at ville "se lidt godt ud". Den reglementerede skægudrydder, var en dreng fra barberen i Skovbogade. En af de første gange, han var hos mig, hviskede han til mig, at han havde besørget et brev for Geleff. Da han næste gang kom, og betjenten blev kaldt bort, overgav jeg ham et brev til besørgelse samt en tremark, og han gik straks ind på handelen. Jeg satte mig nu i forbindelse, først med hr. Henriksen, senere, da jeg hørte, at han omtalte det, med boghandler Loria, der besørgede

³ Tivoliet betyder i dette sammenhæng varetægtsarresten.

⁴ Postillon betyder budbringer, brevbærer.

alle mine bladartikler - af hvilke jeg i ca. 3 fjerdingår leverede hen ved et halvt hundrede, - omskrevne, for at ingen skulle kende min hånd.

Kort efter at denne korrespondance var blevet åbnet, indtraf et tilfælde, der nær havde forstyrret hele trafikken. Drengen var blevet uens med barberens pige, og denne greb nu som fruentimmer af hævn til det gamle middel at "angive" drengen. Han havde nemlig vist hende mit første brev og fortalt, at det var fra mig.

Mesteren meldte sagen til Hertz, og en skønne dag blev jeg kaldt ned for at modtage den besked, at drengen havde afgivet tilståelse om sin budtjeneste. Da jeg ikke vidste, om fyren havde sagt meget eller lidt, foreslog jeg meget roligt inspektøren at oplæse rapporten over drengen, jeg ville da bekræfte eller benægte den. Inspektøren lod sig skuffe af min rolighed, og det viste sig da af rapporten, at drengen kun havde omtalt dette ene brev, som pigen havde set, og dette brev erklærede han at have brændt. Jeg lod naturligvis meget indigneret over drengen og beholdt ham derfor, og endnu samme dag bar han et nyt brev ud for mig.

Imidlertid mærkedes det, at min pen spøgede i "Socialistens" spalter. Der kom "næse" fra ministeriet i den anledning til politidirektøren - hvad der oprigtigt talt var at bringe ugler til Athen⁵, - og man begyndte at gå på jagt efter min hemmelige forbindelse. Smørret blev endevendt, brødet og kartoflerne gennemskårne, ja, hver gang jeg skulle have et klædningsstykke ind eller ud, undergik det først en opsprætnings- og sammensyningsproces hos en eller anden politiskrædder. Det nyttede intet. Omsider sagde hr. Hertz, at han ville blive nødt til at forbyde besøgene hos mig, da han ikke kunne kontrollere, om jeg smuglede noget ud. Jeg erklærede ham da, at jeg ville give mit æresord på ikke at benytte denne lejlighed, når han ville lade besøgene blive ved. Derimod bemærkede jeg udtrykkeligt, at denne overenskomst kun gjaldt for politibygnings og besøgenes vedkommende, men derimod ikke for "Tivolis", hvor jeg forbeholdt mig fri hænder. Herpå gik han ind og jeg holdt troligt mit ord. En eneste gang fandt jeg efter besøgene et brev i min lomme, men det viste sig at være - en regning fra min tidligere boghandler.

Efterhånden blev der taget strengere forholdsregler. Personalet skiftedes hvert øjeblik, alle bevægelser og udtalelser iagttoges og belurede, mine bøger og papirer gennemrodedes, når jeg var borte osv. Det var til sidst blevet en offentlig hemmelighed, at jeg arbejdede for bladet, det fortaltes i korrespondancer til provinsaviserne, på kafeerne og på - politikammeret. Omsider fik hr. Hertz - efter hvad der sagdes af et af foreningens kasserede bestyrelsesmedlemmer - at vide, hvem det var, jeg stod i forbindelse med og nu kaldtes hr. L. op til inspektøren, der ved at lade som om han vidste

⁵ I denne sammenhæng betyder at bringe ugler til Athen, at det er overflødigt eller formålsløst at ministeriet giver politidirektøren en påtale.

det hele omsider fik en tilståelse om sagens sammenhæng. Barberdrengen blev hentet, men endskønt han havde et brev fra mig i støvlerne, nægtede han dog hårdnakket, så at endog Hertz til mig tilkendegav sin uskrømtede beundring af hans "drevenhed". Der var nu ingen udvej åben, og jeg måtte derfor finde mig i, at pen og blæk fratoges mig. Forsøget fra politiets side på at få hr. J.A. Hansen indblandet i denne historie mislykkedes derimod totalt, som allerede andetsteds er fortalt.

Om min behandling i Vridsløse vil den sidste artikel her i bogen i forbindelse med billedet give en nogenlunde forestilling. I varetægtsarresten var forholdene naturligvis bedre, dog må bemærkes, at jeg kun fik de forskellige lettelser, som arrestreglementet stiller i udsigt, lidt efter lidt og først efter store anstrengelser og voldsomme kampe. Indespærringen i de usunde arsenik-forpestede og med utøj befængte huler i Tivoli, der stank af skråsovs og kakkelovnssmørelse, ødelagde fuldstændigt min kraftige konstitution og lagde spiren til den sygdom, der i cellefængslet efter over to års daglige lidelser omsider ved en blodstyrtning bragte mig nær gravens rand.

I det hele kan jeg med føje erklære, at jeg under hele mit treårige ophold i fængslerne til fulde fik at føle, hvad det vil sige at være i politiske modstanderes vold. Det er selvfølgelig ikke meningen at påstå, at de pågældende overskred reglementerne imod mig, - dertil manglede de alle det fornødne mod, - men opfyldte - dem på en måde, som undertiden gjorde, at de værste forbrydere var heldigere stillet end jeg. Og skal jeg nævne den mand, hvem jeg frem for alt har at takke herfor, da er det nuværende eksminister Klein.

Ham være derfor denne flygtige skitse helliget, som en lille afbetaling på en stor taknemlighedsgæld!